

FIGYELŐ

Kisebbségi irodalmi szemle

A kisebbségi új magyar nemzedék irodalmi megmozdulása mind erősebb bizonyosságot tanúsít azon öntudatosító és jövőt-építő munka mellett, amely jövő életünk kulturális és gazdasági útját egyengeti és erősíti. Az ifjú erők reményteljes akarásai nem vesznek el, de az eredmények mindég újabb és újabb köletételt jelentenek jövő életünk országútján.

Ennek a nagykiterjedésű kultúr munkának dokumentumául mutatjuk be erdélyi testvéreink két neves írójának nemrégiben megjelent könyveit.

Dr. Jancsó Elemér és László Dezső könyve tiszta és átfogó képet ad az erdélyi új magyar irodalomról, (líráról) és a történelem helyes szemléletéről.

Szükséges, hogy ezt a két könyvet alaposan ismertessük, mert nem találunk eddig könyvet, amely jobban érintette volna törekvéseink és célkitűzéseink vonalát.

Dr. Jancsó Elemér:

Az erdélyi magyar líra tizenöt éve

Kolozsvár 1934

A kis könyvecske az erdélyi kisebbségi magyarok tizenöt évnyi irodalmi munkásságának átfogó alapos tanulmányát adja. Jancsó Elemér, — akinek írásai már a „Híd” hasábjain is szerepeltek, — biztos meglátással és művészi érzékkel festi apró mozaikjait,

amelyeknek összeállításából mesterien ragyog tizenöt év lírája. A csempéket saját tudásával és fölkészültségével csiszolja beilleszthetővé. A kép nagyon egységes és egész. A társadalmi háttér mint szerves kapcsolat fogja egy rámban az összegyűjtött értékes mozaikokat.

1918 az utódállambeli magyaroknak nagy forduló pontot jelentett. Új életkezdetet, ami természetesen az irodalomnak is új korszakot jelentett. A kisebbség új idők előtt állt, ahol új társadalmat kellett berendeznie s új dalokkal indulnia a jövő felé.

Ebből az adott helyzetből indul ki az író.

Az erdélyi magyar lírának három új irányvonalát tünteti fel. A konzervatív, a modern és a szabad verselő lírikusok csoportját. A három csoportnak hűen megrajzolt társadalmi háttére érezhetően nagy szerepet játszik. Itt látjuk már az új irodalmi-történet levegőjét, amelynek következetessége sokkal valószínűbb, mint a konzervatív „hatáskereső” irodalom-történészek tudásfitogtatása. Mert életet látunk a megfestett alak mögött, nem odvas kodexeket és szibillákat.

Az impérium változás után legelőször a konzervatív líra képviselői szólaltak meg. Jékei Aladár és Szabolcska Mihály. Mindkettő irodalmi munkássága még háború előtti eredetű. Lelki-

világuk nem a mában él s eszményeik a megszokott multhoz húzódnak vissza. Bár Jékei tanúsít valamennyi vonzódást a modern lírikusok felé.

A modern lírikusok képviselői már Ady nemzedékéből fejlődtek ki. Az erdélyi irodalmárok csatlakoztak a Nyugat forradalmiságához, mely létfeltétele volt az erdélyi modern magyar líra kifejlődésének. Jancsó Elemér itt átfogó képet ad a modern magyar irodalom fejlődéséről. Ady, Babits, Kosztolányi és Móricz, a nyugatosok táborának politikai és világnézeti felfogásáról.

A modern erdélyi líra Reményik Sándorral indult s kapta a kitisztult transzilvánista jelleget.

Reményik Sándor egyénisége és művészete mindmáig vezető név a transzilvánista irodalom zászlóján. Problémái az örök emberi problémák, s éppen ezért a világnézeti harcokban nem foglalt állást. Költészetének főiránya az ideáлизmus.

Reményik mellett Áprily Lajos a másik képviselője a modern lírai iránynak. Nevét határokon túl is ismerik a magyar olvasók.

Áprily, a magányos költő a „Tetőn“ című versével lépett a neves költők közé, amely elválaszthatatlanná tette őt az erdélyi magyarságtól. Verseiben forr az egész erdélyi magyar sors. Értékes és termékenyítő munkásságát hirtelen Pestre költözése szakította félbe.

Rajtuk kívül még neves képviselői a modern lírának Tompa László, Szombati Szabó István, Bárd Oszkár, Tinta Zoltán és Walter Gyula az intellektuel költő.

A modern költészet régi formáit fölhangyva a szabadverselők is helyet követtek az erdélyi Parnasszuson. Walt Withman hatása alatt sokan beleszerettek a szabadvers formánélküliségébe.

Bartalis János és Szentimrei Jenő a szabadverselők első képviselői. Bar-

talis már háború előtt nagy föltűnést keltett szabadverseivel, még annakidején elnevezték „magyar Walt Withmannak“. Költészetének ugyan formailag kevés köze van a szabadverseléshez, de meglátásai és mondanivalói szabadok és újak. Ami a legértékesebb nála, ő az erdélyi falu első megszólaltatója. Az erdélyi paraszt őszinte lelkiülete jut nála kifejezésre s verseinek szabadságán keresztül érezzük a föld széles lehelletét.

Szentimrei Jenő a másik erdélyi szabadverselő, de egyuttal irodalom-szervező és reformátor is. Egy-két erdélyi irodalmi folyóirat megteremtése az ő nevéhez fűződik.

Költészetét az egyetemesség jellemzi. Az érzelmeknek: vágyakozásnak, félelemnek festése hatalmas erők szócsövén keresztül hallik. Érezni szavaiban a prófétai elhivatottságot. Erdélynek és az erdélyi magyarságnak az egyetemes, kozmikus életét énekli meg.

Az új magyar nemzedék életbefordulása új levegőjével teljesen új környezetet és fejlődési lehetőséget teremt a kisebbségi magyar irodalomnak. A világnézeti harcokkal meginduló ifjú szellemi munkások táborával kifejlődik az új helyzet, amelynek adottságai mai napjainkig diktáló tényező úgy kultúrális, mint gazdasági tekintetben. Ennek a kornak a festését talán még senki sem adta annyira élethűen az ifjúság kezébe, mint Jancsó Elemér biztos meglátása. Pár mondatban festi a főiskolások önmagukra ébredését s az Erdélyi Fiatalok táborában meginduló új harcot a kisebbségi jövő kiépítéséért.

A világnézeti és politikai harcoknak ebben a nagy zürzavarában indulnak a mi költőink, az új magyar nemzedék dalnokai, — élükön Dsida Jenővel.

Dsida Jenő már ifjú éveiben az „Erdélyi Helikon“ munkatársa és a „Pásztortűz“ segédszerkesztője.

Írásaiban az ifjú mindent-támadás a vezérmotívum. Kedvenc témája a szerelem és a halál: ami még Ady hagyománya. Dsida Jenő a hangulatok embere, mint nagy mestere, de nem tud a szenvedők igazi szócsöve lenni. Ezt a hangot erősebben pengeti meg ifj. Szemlér Ferenc a humanista költő. Szemlér a mai ifjúság szenvedésének, nyomorának és munkanélküliségének a költője. „Ismeretlen és új idők árja dübörög, s az ucca sarkon éhező tömeg rázza felénk vad ökleit“.

A fiatal erdélyi lírikusok közül megemlítjük még Kovács Istvánt, Kiss Jenőt és Dánér Lajost.

Jancsó Elemér könyve nagy érték az új nemzedék számára, de nagy érték azok számára is, akik majd egykor földolgozzák az utódállamok magyar irodalmát.

László Dezső:

A siető ember Kolozsvár 1935

Izlésesen kiállított könyv történelmi tanulmányokat tartalmaz a magyar multból. Szerzője László Dezső a történelem keresztül-kasul ismerője, kritikus. Meglátásai biztosak, útmutatók és sietve előretörők. Átfogó tanulmányai visszavisznek bennünket a Zrinyi-ász nagy költőjének korába és híven láttatják harcoss elődeink életét, tudását és küzdelmes munkájukat, amelyet fajuk megvédéséért fejtettek ki. A társadalmi élet mindenkori fejlődésének és változásának sajátos képét adja. A siető századok szervesen egymásba kapcsolódva viszik előre a történelem zászlóját. Színek és jelszavak tűnnek el, — új arcok és akarások ragadják tovább az emberiség lobogóját. Siet az élet. A jövő rejtelmes köde közeledik s a mult a feledés örök homályával birokra kel.

Ezt a homályt oszlatja el László Dezső könyve korhű képeivel és gazdag, fordulatoss nyelvezetével.

Első tanulmánya: „Történelmünk helyes szemlélete“.

Korok és társadalmi rendek változásainak okait mindig a multban fedezük fel. Hogy jelenünket jobban megértsük és kiismerjük, kell, hogy történelmünket helyesen szemléljük, s ezáltal jövőnk következetesebb és biztosabb legyen.

A régi, elavult történelmi módszereket újakkal kell fölváltani. Hogy a régi történelmi módszerek hibáit elkerüljük, két életbevágó tényre kell felfedeznünk:

1. az élet sokkal szélesebb körben folyik, sokkal összetettebb, mint ahogy azt eddig gondoltuk,

2. az összetettebbnek mutatózó élet egyes vonatkozásai között a szerves kapcsolat sokkal szorosabb, mint ahogy azt eddig hittük.

Innen tisztán látható, „hogy korunk legnagyobb dekadenciája az a tény, hogy nem ismerjük a tények legfrissebben élénk bomlott világát. Ez az általános tétel a történelemre vonatkoztatva is igaz“.

A történelem helyes szemléletére óriási szükség van. Ifjúságunk történelmi szemlélete pedig elég szegényes és nagyon hiányos. Régi történelmeink úgy az irodalmiak, mint a társadalmiak helytelen beállítással egy-két ember életrajzával foglalkoztak. Az uralkodók körül társadalmi környezetet a hadvezérek élete szolgáltatva. Népet, falút, parasztot eddig sehol sem láttunk. Az irodalom történeteknél sem látjuk tisztán a társadalmi háttérrel. Ha azt meg akarjuk ismerni visszamenőleg, akkor az irodalmi munkákat kell elolvasnunk. Történelmeinkben sehol sem találunk szoros kapcsolatot a korok között.

A történelemnek széles téren kell mozogni és szervesen egységes képet adni. A történelem ne csak életrajz töredékekből álljon, sem fejedelmi udvarok fényképeiből, de adja a népet és